

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Ioviani Pontani. De Aspiratione Libri duo. Charon
Dialogus. Antonivs Dialogus. Activs Dialogus. Aegidivs
Dialogus. Asinvs Dialogus. De Sermone Libri Sex. Belli,
Qvod Ferdinandvs Senior ...**

Pontano, Giovanni Giovano

Venetiis, 1519

De Veracibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12960

De Ostentatione, & Simulatione.

U
Eritati autem huic quæ in sermone uersatur, ci-
uiliq; in consuetudine, atq; in hominum uita,
illinc aduersa obsistit fronte Ostentatio, nequa-
quam ex æquo seq; resq; suas metiens, cum aut
affingat sibi maiora, quàm quæ re ipsa sint, &
quàm ingenium ferat, ac facultates, aut falsa omnino de se prædicet,
aliaq; quàm sint, eaq; præclara admodum, magisq; ac magis nar-
ratu, atq; honoratu digna, vitium sanè leuissimorum hominum, seq;
ipsos decipientium, idq; etiam conantium, ut alij quoq; decipiantur.
Quid enim est aliud simulare, quàm sub ueritatis specie uelle decipe-
re? Hinc uero aduersatur Dissimulatio, uiq; illa supra uerum & lo-
quitur, & se se effert, sic huius est studium aut dissimulare quæ in-
sunt, aut deicere ea, in frâq; uerum eleuare, ac deprimere. Itaq; ut
ueritati mendacium, sic mendax aduersatur ueraci, ueracita-
tiq; mendacitas. Sed uerax unus ipse quidem duntaxat est, & sim-
plex, mendax uero duplex. Nam è numero mendacium alij (ut di-
ctum est) Ostentatores sunt, ac Simulatores, alij Dissimulatores, de
quibus post.

De Veracibus.

Nunc de Veracibus, quos nihil refert si Veros aliquando uocauerimus.
tame si Verax ab habitu, ac consuetudine, suoq; ab instituto ueritatem
profitetur, eamq; ubiq; sequitur, estq; moribus, ac sermone, hoc est fa-
ctis, dictisq; ita constitutus, cum tamen Verus dici quis possit ex aliquo
dicto, sententiâq; qui tamen mentiri plerunq; sit solitus. In actione igr-
tur omni, uitaq; uniuersa cum laudetur ueritas, uituperetur mēdaciū.
effiatur ut Veracitas uirtus sit, Mendacitas uero uitium. siquidem im-
probatu uitium, commendatur è contrario uirtus. Nec uero ueritatis
studium inesse cuiq; potest absq; summa etiā probitate, perinde ut nec
sine improbitate mendacitas. Igitur qui ueraces, idem et uiri, & ciues
probi sunt, ex aduerso mendaces improbi. Sanèq; non maximis tan-
tum aut mediocribus in actionibus, inq; minus grauibus siue sermo-
nibus,

nibus, siue cōgressionibus, ac siue serijs, siue iocosis in rebus ueracitatis elucescit studiū ac uis, uerum etiam in minimis quibusq; , ut ueritatis studiosi, & tanquam professores, de minutissimis quibusq; , ac maxime leuibus non aliter sint soliti, quam pudicissimæ matronæ de honestatis, ac pudicitie fama, nec de continentia tantum, pudorisq; commendatione, deq; moribus, ac uerbis singulis, uerum etiam de leuissima oculorum inflexione, deq; incessu, qui forte mollior indicari posset, aut de manuum agitationibus , atq; oris habitu liberiore. Et uero alia ratione nequaquam prestare illud poterit, ut (quod Aristoteles dicit) et uita, & sermone uerax sit, quod necesse est, assuetudo præstet, habitusq; ita comparatus, ut ueritas ipsa & ubicunq; opus est, et quocunq; in sermone, minimaq; quaq; i actione, oculis semper obuersetur eius, neq; aliud aut studiosius meditetur, aut potius eē censeat, magisq; per perpetuum, aut constitutum habeat, quam nullo pacto ueritatis ē uia deflectere, de q; ueri delabi curriculo. Sequitur igitur ueritatis studiū uirtus ea quæ suo nomine est Veridicentia, & qui ea utantur Veridici, unde et quæ uera natiuitur, siue uates siue harioli, dicti sunt ueridici pariter, ac ueriloqui. Quamquā autem in ijs quæ sopra sunt a nobis dicta, satis præfati sumus, hac nos in parte, hocq; in tractatu minime loqui ea de ueritate quæ in inquirendis uersatur rerum, ac naturæ causis, aut de iure, iniuriāq; , ac siue forensibus in negotijs, siue physicis, mathematicisq; inquisitionibus, tamen id ipsum iterū testatū uolumus. Itaq; illiusmodi quidem uero falsum opponi dicimus, huic autem mendacium potius. Qui enim sua in opinione fallitur, ac sententia nō statim ipse mendax est, aut id agit, ut decipiat, & qui mentiendi studio tantum peccat, uanus magisquam fallax est, aut deceptor. Sequitur præterea Veridicentiam Benedictentia, cum sit probi uiri benedicere, sitq; Veridicus & ipse maxime probus, ac bonus & uir, et ciuis. Nec profecto si detrahendū aliquando flagitio fuerit, Verax ipse parcat ueritati, ita tamen, ut ne maledicendi, aut detrahendi studio id agere uideatur, uerum ut honestas uigeat in ciuitate, ipsaq; simul libertas, commune ciuium omnium bonum, proculq; repellatur flagitium, atq; improbitas. Contra uero mentientium hominum comes esse consuevit Maledicentia, quando mendaces existunt plerunq; maledici pariter, ac malignatores. Namq; ut lucrentur, ut uanitatem patefaciant suam, necesse est, perperam multa ut dicant, & fingant, atq; (ut Comici inquirunt) garulose deblatterēt. Quorum sunt ē numero nebulones, muggeruli, blatterones, ueteratores, & id genus uanissimorum hominum, ac maxime seruilium. Veri igitur ipsius studiosus, & tanquam professor in

uita omni, & in actione quacumq; ac sermone, qualis est ueritas, talem ipse personā assumet, quippe qui etiā in ijs, in quibus forte nihil referret, ne uel tantulum quidem ē uia deflexerit, nedum ut a linea digrediatur ueri, maioribus in rebus ac negotijs, quin tenorem ubiq; suum seruabit, rectaq; ad metam proficietur, ut qui mendacium, nugas, ueterationesq; ubiq; fugiat, detesteturq; perinde ut rem maxime turpem, summēq; indignam recto, & bono uiro. Etenim prima Vera cium cura est recti, atq; honesti. Itaq; & a turpitudine quæ honestati aduersatur, & ab insinuatione, atq; obliquitate quæ a rectitudine ē aliena, abhorreat necesse est. Quando autem uirtus omnis gratuita est. ac per se expetitur, Veracitasq; ipsa est cum primis etiam laudabilis, ac percommoda & retinenda, & amplificanda hominum societati, nimirum Veraces ipsi propter solā ueritatem ueri sunt ipsius studiosi, eamq; tum propter se ipsam colunt, tum quod uinculū eam humanæ societatis uel maxime tenax esse intellegunt, ad quam colendam natos se esse sciunt. Quia uero de ueritate nunc illa loquimur, quæ potissimum in sermone uersatur, atq; oratione, ac tum in laudando, deq; se atq; de alijs prædicando, tum in improbandis, ac reprehendendis turpibus, Veracis uiri officium est, uera & cognita de se nequaquam dissimulāter sed libere, atq; aperte ubi opus fuerit loqui, nihilq; supra quā suum est, sibi aut arcesite affingere, aut subductim detrāhere, modeste tamen omnia. euitabit insinuationes, flexusq; uerborum. non detorquebit iter a linea. Nihil simulāter dicet, aut dissimulāter, aperte quidem cuncta, sinēq; iniuria. erit autem sermo eius nequaquam aut affectatus, aut lubricus, neq; rancescet ille qdē, neq; spurcabitur. propriusq; alienus erit a fūco, infractione, efformatione, molitia, talis deniq; qualem serenitatem esse nocturnam requirimus, in qua nihil turbidū, nihil uentosum, neq; quod uel æstum afferat, uel gelu, qualis profecto serenitas est uerna, quæ, nullo modo cum offendat (quod suauissimum tamen est) rorem effundit ad omnem germinationem q̄ maxime utilem ac felicem. Qui igitur talis erit, ut de se, rebusq; suis uera tantum, & qualia sunt prædicet, nimirum idem hic non erit a se ipso alienus, ac diuersus in explicandis ac referendis aliorū rebus, quas ita referet, atq; explicabit in arcubus, in conalijs, in coenīs, conuentibusq; ut minime in gratiam loqui uideatur, atq; inseruire auribus, sed ueritatis unius studio & causa. Ac nescio etiā quomodo uidetur hic ipse Veridicus de se dū dicit, si quippiam sibi, rebusq; suis subduxerit, dum ne dissimulandi gratia, de modestia uel merito laudandus, quin (modo tamen modeste) si quid laudandis, ac referen-

dis aliorum rebus ornatus addiderit, ut uirtutis laudatori, ut recte factorum commendatori uideatur assurgendum. In quo naturam imitatur ipsam, quæ ornatus quoque, ac cultus nunquam uidetur oblita. Namque ut in enarrandis suis, ubi fuerit partior, dum ne id fiat cum dissimulatione, commendatur ut modestus, sic uidendum est, ne si differendis alienus fuerit constrictior, detur id inuidentiæ. Optat Cicero (ut laudum expetentissimus) exornari res suas à Luceio, uidelicet cupit illas amplificari, adiungi que ipsam ornatum, ac nitorem. Quis accusauerit Ciceronem, si idem cupiat, quod natura nobis ipsa exemplo est, cupere ut debeamus? Tamen uerecundius cum Luceio suo, cumque rebus à se gestis egisset, si illi ita rogasset, ut historici officio fungi uellet, naturæque ipsius exemplum sequi, illique inherere. Sanctus fuit uir Hieronymus, et perbeatus, ut Christianus, et deo maxime carus, Rufinus tamen pati illum minime potuit, cum ut Ciceronianum male se habitum referret. Quis autem non uel magnam eloquentiæ laudem Hieronymo et indulgentissime concesserit? tamen à Ciceroniano dicendi genere (si ob hoc ipsum male fuit habitus) et à simplicitate illa Atticæ, Ciceronis amica tantum abest, ut oratio quidem Hieronymi appareat conquisitior, nimisque elaborata studio, id quod non solum uerba, uerum etiam ductus ipse orationis præ se ferat. Quintus Fabius ille cunctator ex iis quæ apud Liuium ei respondentur à Scipione, fuit fortasse nimis iis edifferendis, quæ aduersus opinionem transferendi ex Italia in Africam belli facere uidebantur. Itaque iudicatus à quibusdam ob inuidiam, magis quam ob ueritatem ipsam ea differuisse. Quod ne iudicari de se possit, uerax omni studio uir cauebit. Alexander Augustus parce admodum, ac breuiter de rebus à se contra Parthos gestis in senatu retulit, et quamuis summam uictoriæ non dissimulanter expressisset, datum tamen est illi modestiæ, quod diceret minime opus esse referendis illis magniloquentia. Non pepercit ueritati Alexander hic, consuluit tamen modestiæ imperatoriæ. Cæsar in terrore illo formidabili aduentantium Germanorum forsitan infra uerum, minime tamen præter tempus de hostium uirtute locutus est, eam deprimendo apud milites, pluramque de legione decima sibi persuadere ostendit, quæ re ipsa sibi persuadebat. Nequaquam itaque aut se ipsum decepit, aut milites, uerum imperatoriæ satisfecit prudentiæ. Quod fit ut ueritas ipsa (quæ pudicis etiam matronis concessum est, quæ etiam sacerdotibus in publica lætitia, sacrisque solennibus) patiatur aliquando sibi cultum adijci, decentem tamen, quamuis nequaquam perpetuum, sed pro tempore. Omnino igitur ueracis uiri proprium est, non simulate, aut dissimulate de se ipso loqui, non ob-

scire, aut insimulante, minimeq; oblique, uerū aperte, palam, directe, liberaliter, quod etiam est magnam, nihilq; quod sibi non insit, aut rebus suis adiungere, aut quod ex parte desit per simulationem affingere. Eritq; oratio eius ut ab omni iactatione uacua, sic nullo pacto nimia, quæ uē satietatem audienti asferat, careat superalio. sit tamen seuera & grauis, atq; ita tamen grauis, ut ueritati ac grauitati suo loco sit adiuncta comitas. sit dispositio, & ordo ipse compositus, ac commodataq; explicatio. namq; ut sit ea siue arcessita, siue fucata, nihil est quod tam ueritatem ipsam inficiat. rerum deniq; amplificatio ita temperata, ut appareat cupere se extolli eam ab auditoribus magisquā ut ipse uelit eē rerū suarū prædicator, atq; (ut hodie usurpant) præceptor. præcipue uero erit in dicendo breuis, & candidus, quiq; disposita, atq; ordinate prosequatur quæ dicenda suscepit. At in laudandis alienis, dū ne id fiat inseruiendo auribus, magisquā ut ueritatē sequatur, eamq; ut approbet, et maior erit atq; uberior, & oratio eius ornatior, magisq; magnificā, et plena. quo et uirtus operæ accipiat suæ pretiū, et ceteri incitentur exemplo. Summa tamen cura uidendum erit, ne dum habenis uititur laxioribus, metam transiliat, quo uitio infecti sunt Pannagyriconum maxime scriptores, qui pleraq; arcessita, partimq; non uera, aut ficta asferunt. ut erubescendum etiam uideatur, siue lectoribus illorum, siue auditoribus. Quando autem tenerrima quædam res est ueritas, eius ipsius professor illum in cunctis quæ ad eam explicandam spectauerint, modum retinebit, ut neq; apud quosq; neq; quocunq; aut loco, aut tempore, aut in circulo, neq; quoc; in conuentu, concilio, coetu, neq; iisdem ubiq; uerbis, aut uultu eodem putet sibi licere, de ea habere sermonem, aut eandem retinere rationem. Cum aut locus, aut tempus, aut rerū status eiusmodi eē possit, ut tacere, aut magis cōducatur, aut cōtra obsit de se, rebusq; suis aut alienis loq; liberius, oreq; magis pleno, sitq; nonnunquam confugiendum ad exprobrationem collatorum beneficiorum, minime tamen exprobrandi gratia, sed quod necessitas ita ferat, quod imperatores seruare solent, dū aut fugam sistere uolunt militum, aut minus eos obediētes, seu parum promptos habent ad imperata faciēda, atq; ad obeunda munia, aut dū decimare illos, aut alijs supplicijs afficere, aut ignominia uolūt. Quæri potest hac in parte, an ueraci huic sit permissum, aut uerū quandoq; subicere, aut aliquid, quod nequaquam ita se habeat subimulare, atq; effingere. Magna est uis temporis, ac rerum, non minor personæ ipsius, q̄ quis gerit. Figunt nūc multa, nunc contra celant in aduersis, ac periculosis casibus sapientes, tū rerū publicarū temperato

res, tum duces exercituum, multa peritissimi medici periculosissimis in morbis, non pauca sacerdotes, quiq; Prædicatores dicuntur, quo rebus adiungant auctoritatem, nec tamen illi ex eo aut mendaces habentur, aut minus ueridici. quando neq; propositum eorum est aut mentiri, aut fallere, uerum & prodesse ea ratione, & pericula auertere. quod omnino prudentium est hominum munus, atq; officium. Nesciam in quomodo perpetuitas illa ueritatis retinendæ maximum in mentibus, atq; in uoluntatibus ipsis hominum locum obtinet in omni actione, & causa. Tribuit hoc nobis Innocentius Octauus Pontifex Maximus in componenda dissensione inter ipsum & Ferdinandum Regem Neapolitanorum. Nam communescentibus quibusdam eum Cardinalibus cauendum esse ne a Ferdinando, quod esset parum firma fide, cõpositis post rebus frustra haberetur, At inquit, neutiq; falsos nos habuerit Iouianus Pontanus, quicum de concordia agitur. neq; enim eū ueritas destituet, ac fides, qui ipse nunquā ueritatem deseruerit, aut fidem. Sed a nobis hac ipsa de re abunde admodum disputatum est ijs in libris, quos de Obedientia scripsimus. Quam ob rem his de Veracitate, Veracibusq; explicatis, hoc est de mediocritate ipsa, ad extrema, quæq; contraria ei sunt, dicunturq; uitia, transeamus.

De Mendacibus.

A. duersatur igitur mediocritati huic, quam Veracitatem appellare placuit, Mendacitas, cuius & excessus existit quidam, & defectus, atq; excessus quidem ipse suo nomine est Ostentatio, quod iā diximus. Sui tamen qui Iactantiam malint, alij qui Arrogantiam. Sed hæc ipsa Arrogantia magis uersatur circa honorum nimiam, munerumq; ciuiliū affectionem, quàm in ueri dictione, atq; usu. quippe cum arrogantes per uim, præterq; quàm suæ ipsorum ita partes ferant, arrogant sibi supra merita, ultraq; natales suos, atq; actiones, ac uitæ genus, neq; enim aptus sui rationem habent. Itaq; arrogantes ipsi quidem uiolenti sunt, qui uero sibi plus in dicendo de se, suisq; de rebus tribuunt, atq; assument, quàm quod re est uera, atq; ex merito assumendum, hi neq; quaquam uiolenti habendi, aut impotētes, uerū mendaces, uani, futiles, leues. Quocirca Arrogantia accedit ad superbiam, atq; elationē, Ostentatio ad uanitatem potius, inanemq; quandam rerum suarum siue persuasionem, siue ascriptionem. Quando uerbum ipsum Arrogatio, unde Arrogantia deducitur, uiolentiæ quidem est, atq; elationis, Ostentatio autem uanitatis, atq; inanis cuiusdam umbræ dictio. quasi uideri sibi inesse uelit, quod nullo modo insit, Et Arrogans quidem hoc agit conaturq; ut re ipsa talis sit, qualis uideri uult, Ostentator uero